

A BÍRÓSÁGHOZ FORDULÁS JOGA, MINT ALKOTMÁNYOS ALAPJOG ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK EGYES ASPEKTUSAI

RIMASZÉCSI JÁNOS

bírósági titkár (OBH), PhD-hallgató (KRE-ÁJK)

1. A bírósághoz fordulás, mint alkotmányos alapjog meghatározása

Magyarország Alaptörvénye XXVIII. cikkének (1) bekezdése alapján: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el”.

A hivatkozott bekezdésből levezethető, hogy a bírósághoz fordulás Alaptörvényből eredő alapjognak több fogalmi összetevője is van. Megjelenik egyrészt: a vádemelés, mint az állami büntetőhatalom érvényesítése, valamint ezen felül; a „per”, amelyben a jogok és kötelezettségek elbírálása; törvény által felállított független és pártatlan bíróság útján történik; tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül.

Azt is fontos hangsúlyozni, hogy a 2012 előtt meghozott vonatkozó alkotmánybírósági határozatokat hatályon kívül helyezték, de felhasználásukat az Alkotmánybíróság megerősítette, tehát azok továbbra is sorvezetőként szolgálnak a jogalkalmazás számára.

Az AB a 2/2017. (II. 10.) határozatában, a következőképpen foglalta össze a tisztességes eljáráshoz való jog lényegéről kialakított álláspontját: a „tisztességes eljárás (*fair trial*) olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek a figyelembevételével lehet csupán megítélni. Ezért egyes részletek hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára, lehet az eljárás méltánytalan vagy igazságtalan, avagy nem tisztességes [6/1998. (III. 11.) AB határozat, ABH 1998, 91, 95.]. A tisztességes eljáráshoz való jog olyan abszolút jog, amellyel szemben nem létezik mérlegelhető, más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye [14/2004. (V. 7.) AB határozat, ABH 2004, 241, 266.]. A tisztességes eljáráshoz való jog több garanciális szabályból áll. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében foglalt tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványai, különösen: a bírósághoz fordulás joga, a tárgyalás igazságossága, a tárgyalás nyilvánosságának és a bírói döntés nyilvános kihirdetésének a követelménye, a törvény által létrehozott bíróság, a bírói függetlenség és a pártatlanság

kívánalma, továbbá az észszerű határidőn belüli elbírálás követelménye. A szabály de facto nem állapítja meg, de az Alkotmánybíróság értelmezése szerint, része a tisztességes eljárásnak az is, hogy az eljárásban biztosítva legyen a fegyverek egyenlősége „[22/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [49]]” (Indokolás [45]–[53]).

Mindebből az következik, hogy ha az alaptörvényi fogalom bármelyik rész-eleme is hiányzik, a bírósághoz fordulás joga alapvetően sérül.

Fontos kiemelni, hogy az Alaptörvény a bírósághoz fordulás jogának fogalmi, tartalmi elemeit nemzetközi emberi jogi szerződések tartalmából kiindulva határozza meg.¹ Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke is a „tiszteséges” eljárás követelményét fogalmazza meg, figyelemmel az észszerű időn belül történő elbírálás követelményére.

„A cikk alapján tehát, az igazságosság helyett a tisztességes eljárás követelménye érvényesül, amely az Alkotmánybíróság álláspontja szerint olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet csupán megítélni. Ezért egyes részletek hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára lehet az eljárás méltánytalan vagy igazságtalan, avagy nem tisztességes.” [6/1998. (III. 11.) AB határozat]

„A tisztességes eljárásnak az egyezmény- és alkotmányszövegekben nem nevesített, de általánosan és nem vitatottan elismert eleme a fegyverek egyenlősége, amely a büntetőeljárásban azt biztosítja, hogy a vádnak és a védelemnek egyenlő esélye és alkalmuk legyen arra, hogy a tény- és jogkérdésekben véleményt formálhasson és állást foglalhasson. A fegyverek egyenlősége nem minden esetben jelenti a vád és a védelem jogosítványainak teljes azonosságát, de mindenképpen megköveteli, hogy a védelem a váddal összevethető súlyú jogosítványokkal rendelkezzen.

A fegyverek egyenlőségének egyik feltétele (és a nemzetközi szervek esetjogában is leginkább kimunkált területe) a felek mindegyikének személyes jelenléte az eljárás cselekmények során, illetve egyes eljárási szereplők (például szakértők) megtartása, semleges pozícióban. A másik feltétel, hogy az ügyben releváns adatokat a vád, illetve a terhelt és a védő ugyanolyan teljességben és mélységben ismerhessék meg. Itt érintkezik a *fair trial* elve a védelemhez való jog hatékonyságának és a védelemre való felkészülés kellő idejének és eszközeinek követelményével.” [6/1998. (III. 11.) AB határozat]

A bírósághoz fordulás jogának objektív közjogi oldala a bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységének monopóliuma. Ezen monopólium alól

1 Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke.

természetesen, a választottbíróági eljárás alá történő önkéntes alávetés sem teremt kivételt, hiszen törvényben meghatározott esetekben, az állami bíróság a választottbíróóság ítéletét is megsemmisítheti.² A bírósághoz fordulás jogának alanyi és intézményi oldalát az Alkotmánybíróság is tárgyalta, amikor a jegyző quasi-bíraskodási jogkörének alkotmányosságát vizsgálta, mind az igazságszolgáltatás kizárólag bíróságok útján, mind a bírósághoz fordulás joga tekintetében. [71/2002. (XII. 17.) AB határozat]

Fontos azonban kiemelni, hogy a bírósághoz fordulás joga nem tekinthető korlátozhatatlan alapjognak, hiszen mind az aktív, mind pedig a passzív perbeli legitimáció tárgyában számos eljárásjogi akadályt szabályozhatnak a törvények. Az Alkotmánybíróság is rámutatott, hogy csak a formalizált eljárás szabályainak a követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárási normák betartásával működnek alkotmányosan a jogintézmények. A formalizált eljárás körébe tartoznak például a jogorvoslat szabályai vagy a jogerő intézménye, hiszen az alaki és anyagi jogerőként való pontos meghatározottsága a jogállamiság részeként, alkotmányos követelmény. [9/1992. (I. 30.) AB határozat]

A bírósághoz fordulás joga azonban magában foglalja azt a lehetőséget is, hogy a személy ne forduljon bírósághoz. Bírósághoz fordulásra kötelezni senkit sem lehet. Ezt a kérdéskört vizsgálta az Alkotmánybíróság és megál-

2 A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény 47. § (1) A választottbíróági ítélet ellen fellebbezésnek nincs helye. A választottbíróági ítélet rendes bírói úton csak a választottbíróági ítélet érvénytelenítése iránt indított perben vizsgálható felül. (2) A választottbíróági ítélet a másik fél ellen előterjesztett kereset alapján a 7. § (2) bekezdésében meghatározott bíróság által és csak abban az esetben érvényteleníthető, ha *a)* az érvénytelenítés iránt indított per felperese bizonyítja, hogy *aa)* a választottbíróági szerződést kötő felek egyikének nem volt jogképessége vagy cselekvőképessége; vagy a választottbíróági szerződés annak a jognak a szabályai szerint, amelynek alávetették, ilyen alávetés hiányában pedig a magyar jog szerint nem érvényes; vagy *ab)* a fél a választottbíró kijelöléséről, illetve a választottbíróági tanács eljárásáról nem volt szabályosan értesítve, vagy egyébként nem volt képes az ügyét előterjeszteni; vagy *ac)* a választottbíróági ítélet a választottbíráskodásnak való alávetésben figyelembe nem vett, vagy azon kívül eső vitára terjed ki, illetve az ilyen alávetés terjedelmén túli döntést tartalmaz, azzal, hogy amennyiben az alá- és alá nem vett ügyek egymástól elválaszthatók, a választottbíróági ítélet érvénytelenítése csak az alávetésen kívüli részben hozott döntés tekintetében kérhető; vagy *ad)* a választottbíróági tanács összetétele vagy a választottbíróági eljárás nem felelt meg a felek megállapodásának - kivéve, ha a megállapodás ellentétes e törvény kötelezően alkalmazandó szabályával -, vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg e törvény rendelkezéseinek; vagy *b)* a bíróság úgy ítéli meg, hogy *ba)* a vita tárgya a magyar jog szerint választottbíróági útra nem tartozhat, vagy *bb)* a választottbíróági ítélet a magyar közrendbe ütközik.

lapította, hogy „a tisztességes eljáráshoz fűződő jog a jogvitában érdekelt fél alkotmányos joga arra, hogy ügyét bíróság elé vigye - hasonlóan a többi szabadságjoghoz -, magában foglalja ugyanis annak szabadságát, hogy e joggal ne éljen.” [9/1992. (I. 30.) AB határozat]

Az Alkotmánybíróság töretlen joggyakorlata értelmében, a bírósághoz fordulás alkotmányos alapjoga a közigazgatási tárgyú perekre is alkalmazható és alkalmazandó. [39/1997. (VII. 1.) AB határozat]

Szintén a tisztességes eljárás követelménye a tárgyalás nyilvánosságának biztosítása is, amely csak törvényben meghatározott esetekben korlátozható. Az eljáró bíróság az ítéletet akkor is nyilvánosan köteles kihirdetni, ha a tárgyalásról a nyilvánosságot kizárta [58/1995. (IX. 15.) AB határozat].

A nyilvánosság kérdésköréhez kapcsolódik a különböző médiumok tárgyaláson történő jelenléte és felvétel készítési jogosultsága is. Fontos, hogy ezen jogosultság azonban sem a Pp.-ben, sem pedig a Be.-ben nem korlátlan, ugyanis a felvétel készítésének joga valamennyi esetben előzetes bírói engedélyhez kötött.

Szintén nemzetközi szerződések tartalmazzák a jogorvoslathoz való jogot is, amelynek értelmében mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti³.

A jogorvoslathoz való jog értelmezése kapcsán, az Alkotmánybíróság számos határozatában kifejezésre jutatta, hogy a jogorvoslathoz való jog csak akkor érvényesül teljes egészében és maradéktalanul, ha a fellebbviteli fórumnak érdemi jogosítványai vannak az alapeljárás vizsgálatára és az abban meghozott döntés módosítására.

Szintén a jogorvoslathoz való joggal összefüggésben fejtette ki az Alkotmánybíróság, hogy „A jogorvoslathoz való jog az Alkotmánybíróság értelmezésében az érdemi határozatok tekintetében a más szervhez vagy ugyanazon szervezeten belüli magasabb fórumhoz fordulás lehetősége. Ugyanakkor az ilyen felülvizsgálatot nem biztosító jogorvoslat nem feltétlenül alkotmányellenes a nem érdemi, nem ügydöntő határozatok esetén”. [5/1992. (I. 23.) AB határozat]

A jogorvoslathoz való jog az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában is felmerül: „A jogorvoslathoz való jog azonban egyfelől nem azonos a bírósághoz fordulás joggal, másrészt nem jelent korlátozhatatlan jogot. Ekként ez alapján, az állam nem köteles fellebbviteli bíróságok felállítására” [Emberi Jogok Európai Bírósága, *Delcour*-ügy].

3 Alaptörvény XXVIII. cikkének (7) bekezdése.

„A jog az állami, hatósági döntések esetében biztosítja a jogorvoslatot és nem terjed ki a nem hatósági jellegűekre, mint a munkáltatói, tulajdonosi vagy más döntésekre.” [22/1995. (III. 31.) AB határozat]

A 2012 utáni döntések köréből kiemelendő a 3150/2017. (VI. 14.) és a 33/2017. (XII.6.) AB határozatok. Az Alkotmánybíróság a 3150/2017. (VI. 14.) AB határozatában állást foglalt a jogorvoslathoz való jog és a bírósághoz fordulás jogának egymáshoz való viszonyával kapcsolatban is. E határozatában megállapította, hogy „a jogorvoslathoz való jog nem azonos a bírósághoz fordulás jogával”. Ez önmagában nézve kétségtelen, az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint, a jogorvoslathoz való jog nem jelenti szükségképpen a bírósághoz fordulás jogának biztosítását, azaz nem feltétlenül kell biztosítani a bírói utat. [...] A jogorvoslat szükségképpen eleme ugyanis annak hatékonysága, ez következik az Alkotmánybíróság több évtizedes – az Alaptörvény változatlan szabályozására tekintettel továbbra is irányadó – gyakorlatából és a nemzetközi egyezmények (különös tekintettel az Emberi Jogok Európai Egyezménye 13. cikkére) által felállított követelményekből egyaránt (Indokolás [14])⁴.

A legfrissebb vonatkozó döntések közül kiemelendő a 24/2018. (XII. 28.) AB határozat, amely rámutatott arra, hogy „Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésének értelmezése során számos, a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog tartalmát kitöltő ún. részjogosítványt nevesített már. Ezek különösen: a bírósághoz fordulás joga, a tárgyalás igazságossága (ami nem garantálja a döntés igazságosságát), a tárgyalás nyilvánosságának és a bírói döntés nyilvános kihirdetésének a követelménye, a törvény által létrehozott bíróság, a bírói függetlenség és pártatlanság követelménye, továbbá az észszerű időn belüli elbírálás. Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint, a tisztességes bírósági eljárás része az is, hogy az eljárásban biztosítva legyen a fegyverek egyenlősége {lásd: 22/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [49]}. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint, amíg az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése szerinti tisztességes bírósági eljáráshoz fűződő jog abszolút, azaz korlátozhatatlan, addig az egyes részjogosultságok más alapjogok vagy alaptörvényi értékek viszonylatában a szükségesség/arányosság kritériumrendszerében érvényesülnek {3223/2018. (VII. 2.) AB határozat, Indokolás [27]}, azaz azok korlátozása adott esetben lehetséges [17].

A tisztességes bírósági eljáráshoz való jog részét képező bírósághoz fordulás joga nem egyszerűen azt jelenti, hogy valaki kérelemmel fordulhat a

4 33/2017. (XII. 6.) AB határozat [114].

bírósághoz és ezzel megindíthatja a bírósági eljárást, ha valamely joga vagy kötelezettsége vitássá válik, hanem hogy a jogvitát a bíróság érdemben bírálja el, és arról érdemben, végrehajtható határozatával, végérvényesen döntsön {3124/2015. (VII. 9.) AB határozat, Indokolás [35]}. A 36/2014. (XII. 18.) AB határozat ezzel összefüggésben visszautalt az 59/1993. (XI. 29.) AB határozatra is, miszerint „[a] bírósághoz való fordulás alapvető joga nemcsak a beadványok előterjesztésének jogára szorítkozik, hanem a bírósági eljárásban a fél pozícióját biztosítja a személyeknek. A személyek alanyai, alakítói és nem tárgyai, »elszenvedői« a bírósági eljárásnak. Alkotmányban biztosított joguk van arra, hogy a bíróság az eljárásba vitt jogaikat és kötelezéseiket elbírálja (s ne csak az ezeket tartalmazó beadványról mondjon véleményt) és arra is, hogy lehetőséget kapjanak a bírósági döntés alapjául szolgáló tényállással és jogi kérdésekkel kapcsolatban nyilatkozataik megtételére.” {36/2014. (XII. 18.) AB határozat, Indokolás [92]} [18]. A bírósághoz fordulás jogából következően tehát, a bíróságok a kereseti kérelem valamennyi elemének érdemi megvizsgálására (a kereseti kérelem kimerítésére) kötelesek. A kereseti kérelem kimerítésének kötelezettsége azt a követelményt támasztja a bírói döntéssel szemben, hogy a bíróságok érdemi vizsgálat eredményeként, az ítélet rendelkező részében rendelkezzenek a kereset, illetőleg viszontkereset valamennyi eleméről [19].

1.1. A vád

A vád törvényessége a korábbi, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 2. § (2) bekezdése alapján akkor volt megállapítható, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi.

A jelenleg hatályos, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 422. § (1) bekezdése a következők szerint határozza meg a vádirat törvényes elemeit: a) a vádlott azonosításra alkalmas megjelölése, b) a vád tárgyává tett cselekmény pontos leírása, c) a vád tárgyává tett cselekménynek a Btk. szerinti minősítése, d) az ügyészségnek a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására, vagy a kóros elmeállapota miatt nem büntethető terhelt felmentésére vonatkozó indítványa.

Látható tehát, hogy a ténylegesen elvárt tartalmi elemekben nincs novum, a vád egészének törvényesnek minősítése helyett a vádirat törvény által elvárt tartalmi elemeiről beszélhetünk. A Be. 25. § (1) bekezdése rendelkezik arról,

hogy az állami büntetőhatalom érvényesítője az ügyész, ugyanakkor a törvényes kellékek vonatkozásában kiemelendő, hogy a Be. 793. § (1) bekezdése alapján a pótmagánvádló vádindítványának szintén a vádiratra vonatkozó törvényes tartalmi elemeket kell magában foglalnia.

1.2. A per

Az Alaptörvény hivatkozott rendelkezése egyaránt vonatkozik a polgári és a közigazgatási tárgyú perekre is. Már itt fontos azt a distinkciót megtennünk, hogy míg a polgári per alapvetően a tárgyi jog által biztosított alanyi jognak egy igényérvényesítési formája, addig a közigazgatási per egy jogorvoslati forma, amelyet a közigazgatási hatóság már jogerős döntésével szemben lehet igénybe venni⁵.

A polgári per definíció szerinti meghatározása nem más, mint a peres felek jogvitájának eldöntésére irányuló közhatalmi tevékenység. Fontos kiemelni, hogy az igazságszolgáltatás tevékenysége tágabb a jogviták eldöntésénél, hiszen számos olyan ügytípus is a bíróságok hatáskörébe tartozik, amelyek nélkülözik a jogvitát. Ilyenként említhetjük a különböző regisztrációs eljárásokat, köztük a cégek bejegyzését, valamint a civil szervezetek nyilvántartását, ahol elsődlegesen a nyilvántartási jogkör jelenik meg, de ezek közé az esetek közé sorolhatjuk a csődeljárásokat, valamint a felszámolási eljárásokat, ahol a hitelezői érdekek védelme, azok markáns megjelenése dominál.

Fontos megjegyezni, hogy a választottbírói eljárásról szóló 2017. évi XL. törvény a választottbírói eljárására a „per” kifejezést nem használja, amiből egyértelműen azt a következtetést lehet levonni, hogy a per kizárólag az állami igazságszolgáltatás, mint hatalmi ág keretei között képzelhető el. A „per” kifejezést használja ellenben a törvény pl. a választottbírói ítéletek érvénytelenítésére (47. §) vonatkozó eljáráshoz kapcsolódóan, amelyben már állami bíróság mond(hat)ja ki, hogy a választottbírói ítélete valamilyen okból érvénytelennek tekintendő.

Szintén elkülönítetten kell kezelnünk a közigazgatási per fogalmát, amely a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény 5. § (1) bekezdése alapján a közigazgatási jogvita elbírálásának színtere. Tekintettel azonban arra, hogy a közigazgatási jogvitában részt vevő fél egyrészt az állampolgár,

5 Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény 113. § (1) bekezdésének a)-b) pontjai alapján kérelemre induló jogorvoslati eljárás a közigazgatási per és a jogorvoslati eljárás.

másrészről pedig a jogerős megtámadott döntést hozó hatóság, a közigazgatási per nem más, mint egyfajta jogorvoslat, amelyet az állampolgár az általa sérelmezett hatósági döntéssel szemben vehet igénybe.

Az új Polgári Perrendtartásról szóló, 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) hatályba lépésével a bírósági igényérvényesítés lehetőségei is konkrét szabályozást nyertek. Egyrészről a professzionális pervitel jegyében a szabályozás alapja az, hogy a peres fél jogi képviselő segítségét veszi igénybe a jogainak érvényesítéséhez. Ennek jegyében külön helyen kerültek szabályozásra a jogi képviselő nélkül eljáró felekre vonatkozó eljárásjogi szabályok.⁶

A Pp. 170. §-a részletesen szabályozza a bíróságra benyújtandó keresetlevél kötelező tartalmi elemeit.⁷ A jogi képviselő nélkül eljáró fél azonban több kötelező tartalmi elem kifejtése alól kvázi „felmentést” kap⁸ annak érdekében, hogy a jogi ismeretanyag hiányosságai ne jelenthessék a bírósághoz fordulás jog érvényesülésének akadályozását. Ez jelentős nóvum és ügyfélbarát előre-

6 Pp. XV. fejezet: „Eltérő rendelkezések járásbíróóság hatáskörébe tartozó perben jogi képviselő nélkül eljáró félre”.

7 Pp. 170. § (1) A keresetlevél bevezető részében fel kell tüntetni: a) az eljáró bíróság megnevezését, b) a felek nevét, perbeli állását, a felperes azonosító adatait, az alperes ismert azonosító adatait, de legalább lakóhelyét vagy székhelyét, és c) a felperes jogi képviselőjének nevét, székhelyét, telefonszámát, elektronikus levélcímét, több jogi képviselő esetén a hivatalos iratok átvételére kijelölt jogi képviselő nevét. (2) A keresetlevél érdemi részében fel kell tüntetni: a) a bíróság ítéleti rendelkezésére irányuló határozott kereseti kérelmet, b) az érvényesíteni kívánt jogot a jogalap megjelölése útján, c) az érvényesíteni kívánt jogot és a kereseti kérelmet megalapozó tényeket, d) az érvényesíteni kívánt jog, a tényállítás és a kereseti kérelem közötti összefüggés levezetésére vonatkozó jogi érvelést, és e) a tényállításokat alátámasztó és rendelkezésre álló bizonyítékokat, bizonyítási indítványokat az e törvényben meghatározott módon. (3) A keresetlevél záró részében fel kell tüntetni: a) a per tárgyának az értékét, valamint a meghatározásakor figyelembe vett tényeket és jogszabályhelyet, b) a bíróság hatáskörét és illetékességét - ha az ügyben külföldi elem van, a joghatóságát is - megalapozó tényeket és jogszabályhelyet, c) a megfizetett illeték összegét és megfizetési módját, vagy az eljárási illeték megfizetésének hiányában a költségkedvezmény engedélyezése iránti kérelmet, illetve jogszabály által biztosított illetékfizetés alóli mentesülés esetén ennek alapjául szolgáló tényeket és jogszabályhelyet, d) a nem természetes személy fél perbeli jogképességét, a fél törvényes képviselőjeként megjelölt személy és a meghatalmazott perbeli képviselői jogát megalapozó tényeket és jogszabályhelyet, és e) a záró részben feltüntetett tényeket alátámasztó bizonyítékokat.

8 Pp. 247. § (1) A félnek a keresetlevélben, viszontkereset-levélben, beszámítást tartalmazó iratban, illetve az írásbeli ellenkérelemben az e törvény szerint kötelező tartalmi elemek közül nem kell feltüntetni a jogalapot, a jogi érvelést és jogszabályhelyet. (2) A félnek az érvényesíteni kívánt jogot, illetve az anyagi jogi kifogást úgy kell megjelölni, hogy a jogalap beazonosítható legyen.

lépést jelent a korábbi szabályozáshoz képest, amely egységesen szabályozta a keresetlevél kötelező tartalmi elemeit.⁹

Szintén a bírósághoz fordulás jog érvényesülését segíti elő a jogi képviselő nélkül eljáró felek oldaláról a kötelező formanyomtatványok használatának megkövetelése is.¹⁰ Az OBH elnöke által rendszeresített formanyomtatványok¹¹ a formalizmus előtérbe helyezésével segítik elő a jogvita kereteinek gyors és pontos meghatározását a pergazdaságosság elve alapján.

Fontos azonban megjegyezni, hogy a jogkereső állampolgár törvényben meghatározott¹² nyilatkozatait szóban is előadhatja a bíróság ügyfélszolgálati irodáján, ahol azt a szolgálatot teljesítő igazságügyi alkalmazott a rendszeresített formanyomtatványon köteles rögzíteni. Ez a rendelkezés egyrésztől összhangban van a szóbeliség elvéből fakadó követelményekkel, másrészt pedig lehetőséget biztosít arra, hogy a formalizmus túlzott érvényesülése ne akadályozza a bírósági jogérvényesítést.

1.3. A törvény által felállított, független bíróság követelménye

A törvény által felállított bíróság követelményének érvényesüléséhez tartozik, hogy a különböző ügyszakokra vonatkozó eljárásjogi törvények részletesen meghatározzák, hogy az adott bírósági szinten egyesbíróként, vagy ítélkező tanácsként jár-e el a bíróság. Szintén ide kapcsolódik a bíróság ügyelosztási, valamint a szignálási rendje is, amelyek meghatározzák, hogy az adott bíróságon milyen ügyeket kap, ugyanakkor ez egyúttal már a független és pártatlan bíróság egyik legfontosabb garanciájának is tekinthető.

9 A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 121. § (1) bekezdés.

10 Pp. 246. § 246. § [Beadványok benyújtása] (1) A félnek jogszabályban meghatározott, erre rendszeresített nyomtatványon kell előterjesztenie a) a keresetlevelet, b) a viszontkereset-levelet, valamint a beszámítást tartalmazó iratot, és c) az írásbeli ellenkérelmet.

11 <https://birosag.hu/eljarasok-nyomtatvanyai/polgari-papir-alapu-nyomtatvanyok> (2018.12.31.)

12 Pp. 246. § (2) A felperes a keresetet a lakóhelye, székhelye, munkahelye szerinti vagy a perre illetékes járásbírószékhelyén, a bíróság elnöke által jogszabályban foglaltak szerint erre a célra meghatározott ügyfélfogadási időben szóban is előadhatja, melyet a bíróság az erre rendszeresített nyomtatványon rögzít. Ha a keresetet nem a perre illetékes bíróság rögzítette, azt - a kereset előadása időpontjának feltüntetésével - az illetékes bírósághoz haladéktalanul megküldi. A keresetlevél beadása időpontjának a kereset szóbeli előadásának időpontját kell tekintetni. (3) A fél a viszontkeresetet, a beszámítást és az ellenkérelmet tartalmazó nyilatkozatot a perben eljáró bíróságon a (2) bekezdésben meghatározott módon szóban is előadhatja, melyet a bíróság az arra rendszeresített nyomtatványon rögzít.

A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló, 2011. évi CLXII. törvény meghatározza, hogy mely személyi kör felel meg arra, hogy bírói pályázatot nyújtson be. A személyi követelmények közé tartozik többek közt, hogy a cselekvőképes magyar állampolgár pályázó a harmincadik életévét betöltse, büntetlen előéletű legyen, jogi szakvizsgával rendelkezzen és legalább egy év időtartamig dolgozzon a pályázatot megelőzőn jogi szakvizsgához kötött munkakörben.

Ezen és számos egyéb követelmény meglétét is vizsgálja az adott törvényszék bírói tanácsa a pályázatok rangsorolásánál. A bírói álláspályázatok elbírálásának részletes szabályairól és a pályázati rangsor kialakítása során adható pontszámokról szóló 7/2011. (III.4.) KIM rendelet részletesen meghatározza, hogy az adott bírói pályázat elbírálása során az egyes szakmai tevékenységekre és azok munkáltató általi minősítésére, a joggyakorlati időre, valamint egyéb szakmai többlettevékenységekre milyen pontokat lehet adni.

Mindezekből látható tehát, hogy a törvény által felállított bíróság alkotmányos követelményéhez hozzátartozik a bíró személyének szakmai kiválasztásától, a bírósági ügyrendnek megfelelő szignáláson keresztül, egészen az eljárási jogok által meghatározott összetételig, valamennyi olyan szabályozás maradéktalan érvényesülésének követelménye, amely a bíró személyét az adott állampolgár ügyével összekapcsolja.

A független bíróság követelménye megközelíthető egyrésztől szubjektív, másrésztől pedig objektív oldalról is. A bírák kiválasztására vonatkozó törvényi rendelkezések is természetesen, egyúttal a bírák függetlenségének letéteményesei. Az eljárási törvények tartalmazzák mind azokat az objektív, mind pedig szubjektív kizáró okokat, amelyek fennállása esetén a bíró az adott ügyben vagy az érdekeltségére, vagy pedig az elfogultságára tekintettel nem járhat el.

A függetlenséghez az objektív oldalról hozzátartozik a mindennemű befolyástól, érdektől való mentesség, a szubjektív oldalról pedig szimpátia, vagy ellenszenv kizárása.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága számos határozatában foglalkozott a bíróságok függetlenségére vonatkozó alkotmányos követelmények kibontásával. „A pártatlan bíróság vizsgálatakor a Bíróság objektív és szubjektív tesztet alkalmaz. Utóbbi azt jelenti, hogy az eljáró bíró személyes meggyőződését, hozzáállását vizsgálják, az objektív teszt esetében pedig az elfogultság látszatának kiküszöbölésére is alkalmas, tényleges garanciákat kérnek számon. A „nem elég tisztességesnek lenni, annak is kell látszani” elv megvalósulásáról van itt szó.”¹³

13 Kiss Anna: A független és pártatlan bírósághoz való jog. *jogászvilág.hu*, 2016. május 10. <https://jogaszvilag.hu/vilagjogasz/a-fuggetlen-es-partatlan-birosaghoz-valo-jog/> (2018. 12. 12.)

Ezeket a szempontokat vette figyelembe a Bíróság a *Piersack kontra Belgium*-ügyben is (8692/79, 1984. október 26.), ahol a kérelmező azért tett panaszt, mert az ügyében eljáró bíróság elnöke az eljárás korábbi szakaszában ügyészként járt el. A Bíróság szerint, ha egy ügyész ugyanabban az ügyben, az eljárás későbbi szakaszában bíróként vesz részt, joggal merül fel kétely a nyilvánosságban, a bíróság pártatlanságát illetően.

A *Fey kontra Ausztria*- (14396/88, 1993.) ügyben is kimondta a Bíróság, hogy az ítélelhozó testület akkor tekinthető pártatlannak, ha mind az objektív, mind a szubjektív tesztnek megfelel: vagyis a szubjektív teszt értelmében az adott ügyben a bíróság egyik tagja sem rendelkezhet előítéletekkel és nem lehet elfogult, az objektív teszt pedig a fentebb leírtaknak megfelelően a látszatra helyezi a hangsúlyt. „Lényegében azt a követelményt támasztja az eljáró bíróságokkal szemben, hogy azok feleljenek meg a pártatlanság látszatának. Utóbbi tekintetében például elbukik az állam, ha a végrehajtó hatalom beavatkozik a bíróság előtt folyamatban lévő ügybe annak érdekében, hogy annak kimenetelét befolyásolja.”¹⁴

1.4. A tisztességes és nyilvános tárgyalás

Magyarország Alaptörvénye 25. cikkének I. bekezdése alapján, a bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el. Évtizedekre visszanyúló vita tárgyát képezi a jogászok körében az igazságszolgáltatás és a jogszolgáltatás fogalmának elhatárolása. E sorok írójának határozott álláspontja szerint azzal, hogy az Alaptörvény kifejezetten, *expressis verbis* módon rögzíti a bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységét, ezen vita a tételes jog szintjén eldőlt.

Továbbra is jogfilozófiai kérdésként merül azonban fel, hogy mit tekinthetünk igazságnak (anyagai és eljárási igazság elhatárolása), hiszen az adott ügyben eljáró bíró csak közvetett módon tud tájékozódni az adott tényállásokról, mivel ő maga nem volt jelen az adott eseményeknél, a pontos igazságot természetesen nem is tudhatja. A választ meglátásom szerint, büntető eljárásokban és személyállapoti perekben a tényállás felderítésének hivatalbóli kötelezettsége¹⁵, klasszikus polgári esetekben pedig a felek tényállítási bizonyítási kötelezettsége jelenti¹⁶. Ezekből a szabályokból az következik, hogy a bíróság a jogszabályok helyes alkalmazása során úgy jár el, hogy az

14 Uo.

15 Pp. 434. § (1) bek. alapján: „A bíróság az általa szükségesnek talált bizonyítást hivatalból is elrendelheti”.

16 A Pp. szerinti bizonyítási érdek és bizonyítási teher elhatárolása.

általára felderített, vagy a felek által bizonyított tényállás alá „szubsumálja” a vonatkozó jogszabályokat, nem pedig fordítva.

Ez pedig nem jelent mást, mint az anyagi igazság jogi megítélését, tehát a bíróság feladata minden esetben az anyagi, tényállási igazság felderítése és megítélése. Természetesen nem garantálható, hogy a bizonyítási eljárás során a teljes valóság minden szeletére fény derül, de ez jelenti az elsődleges, alaptörvényi célt, amelynek szolgálatában állnak az eljárási igazság/tisztességes eljárás eszközei. A tisztességes eljáráshoz való jog alkotmányjogi olvasatban mindezek alapján tehát nem jelent mást, mint az anyagi igazság felderítésének érdekében az eljárásjogi eszközök törvényes használatát.

Az Alaptörvényben *szövegszerűen is megjelölt*¹⁷ hatalommegosztás elvéből következik, hogy igazságszolgáltatási tevékenységet kizárólag a bíróságok végezhetnek. Egyes közigazgatási hatósági eljárásokban – amelyek tevékenysége klasszikusan a végrehajtó hatalmi ághoz kapcsolódik – szintén megjelennek az igazságszolgáltatás tevékenységének bizonyos elemei, mint például a tényállás megállapításának kötelezettsége, jogok és kötelezettsége megállapítása stb., ezért ezek a hatóságok quasi igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el. Ami ténylegesen elhatárolja ezen tevékenységeket az igazságszolgáltatástól, az nem más, mint az Alaptörvény garanciáinak a rendszere – köztük a jogorvoslathoz való jog – amelyek értelmében: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti”.¹⁸

Ebből adódóan sem a törvényhozó, sem a végrehajtó hatalom nem gyakorolhat igazságszolgáltatási hatalmat. A korábbi kommunista *Alkotmány akként fejezte ki, hogy felsorolta, hogy mely szervek az igazságszolgáltató szervek*.¹⁹ A jelenleg hatályos *Alaptörvény* az igazságszolgáltatás kizárólagos letéteményeseként a bíróság(ka)t jelöli meg.

17 Érdekeség, hogy a Magyarország Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (ún. átmeneti alkotmány) nem tartalmazta szövegszerűen a hatalommegosztás elvét, azt az alkotmánybíróság a jogállamiság követelményéből kiindulva bontotta ki a 31/1990 (XII.18) AB határozatban: „Ugyanakkor az Alkotmánybíróság elvi jelentőséggel mutat rá: az AB tv. 1 §-ának g) pontja értelmezésénél is messzemenően figyelembe kell venni a hatalmi ágak megosztásának elvét, amely a magyar államszervezet legfontosabb szervezeti és működési alapelve.”

18 Magyarország Alaptörvényének XXVIII. cikk (7) bekezdése.

19 A Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 36. § (1) bekezdése alapján „A Magyar Népköztársaságban az igazságszolgáltatást a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága, a felsőbbbíróságok, a megyei bíróságok és a járásbíróságok gyakorolják.”

Az Alaptörvény 2018. június 29. napjától hatályos, 7. módosítása értelmében bíróság a rendes és a közigazgatási bíróság, amelyek közül az Alaptörvény kizárólag a Kúriát és a Közigazgatási Felsőbíróságot nevezi meg (valamint az Alkotmánybíróságot).

Az Alaptörvény *szerint*, az igazságszolgáltatás tehát elsősorban az alábbiakat jelenti: jogalkalmazási tevékenység végzése, polgári jogviták elbírálása²⁰; joghátrány alkalmazása, azaz büntetőügyekben történő döntés és a bűncselekmények elkövetőinek megbüntetése²¹; a közigazgatási határozatok törvényességéről²²; a helyi önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközésének vizsgálatát, másrészt a jogalkotási kötelezettség elmulasztásának megállapítását.²³

A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (*a továbbiakban: Bszi.*) szóhasználatában is megjelenik az Alkotmánybíróság [1481/B/1992.] *döntésében is megjelenő elv*, amely szerint az igazságszolgáltatási tevékenység a jogviták pusztán elbírálásán túlmutat, annál szélesebb tevékenységet fog át. A Bszi. megfogalmazása szerint²⁴ Magyarországon a bíróságok igazságszolgáltatási és más törvény által meghatározott tevékenységet látnak el. Az Alkotmánybíróság a fentebb hivatkozott határozatában rámutatott, hogy az alkotmányi szabályozás nem zárja ki, hogy a bíróságok a bírói útra tartozó ügyekben a konkrét eljárásokon kívül, akár az eljárás megindítása előtt vagy után az alapvető jogok érvényre juttatását elősegítő tevékenységet végezzenek. Ez a tevékenységi kör az Alaptörvény hatálybalépésével sem változott.

1.5. Az ésszerű határidő

Az ésszerű időn belül történő elbírálás követelménye ahhoz az igényhez kapcsolódik, hogy a jogi reparáció a lehető leghamarabb megtörténjen. Minél később történik meg ugyanis a jogellenes helyzet megszüntetése, vagy a kártérítés, annál kevésbé lesz hatékony jogkeresés. Az „ésszerű idő” mindazonáltal nem határozható meg konkrét időtartamként.

A pertartam természetesen függ a peres felek (vagy vádlottak) számától, a perbe vitt anyagi jogtól, az esetleges keresethalmazatoktól és egyéb bi-

20 Magyarország Alaptörvényének 28. cikke.

21 Uo. XXVIII. cikk (2) bekezdés.

22 Uo. záró és vegyes rendelkezések 27. b) pont.

23 Uo. 27. c) és d) pont.

24 Bszi. 1. §.

zonyítási kérdésektől is. Az észszerű időn belül történő igazságszolgáltatás követelménye nemzetközi szerződéseken alapul. Az Emberi Jogok Európai Egyezségokmánya²⁵ 6. cikkének 1. pontja alapján „mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően”. Szintén tartalmazza ezen követelményt a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya²⁶ is, amelynek 9. cikkének 3. pontja értelmében: „Azt, akit bűncselekmény vádjával vettek őrizetbe, vagy tartóztattak le, a legrövidebb időn belül bíró, vagy a törvény értelmében bírói hatáskört gyakorló más hatósági személy elé kell állítani; az ilyen személynek joga van arra, hogy ügyében észszerű határidőn belül tárgyalást tartsanak, vagy szabadlábra helyezték őt. Az általános szabály ne legyen az, hogy az ítélethozatalra váró személyt őrizetben kell tartani, azonban a szabadlábra helyezést függővé lehet tenni olyan biztosítékoktól, amelyek szavatolják, hogy az érintett személy a tárgyaláson, a bírósági eljárás bármely más szakában, illetőleg adott esetben az ítélet végrehajtása céljából megjelenik”.

A nemzetközi jogi kötelezettségekből fakadó alkotmányos alapjog alapján a polgári perrendtartás külön kifogási (*quasi* jogorvoslati) lehetőséget biztosít az eljárások elhúzódásának esetére. A Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) 157-158. §-ai részletesen meghatározzák, hogy az eljárás elhúzódása elleni kifogást mely esetekben lehet előterjeszteni és a bíróság azt miképp köteles elbírálni²⁷.

25 Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény.

26 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányáról.

27 Pp. 157. § (1) bekezdés alapján a fél az ügyben eljáró bíróság előtt kifogást nyújthat be, ha

a) törvény a bíróság részére az eljárás lefolytatására, eljárási cselekmény elvégzésére vagy valamely határozat meghozatalára határidőt állapított meg, azonban az eredménytelenül telt el,

b) a bíróság eljárási cselekmény elvégzésére határidőt tűzött, amely eredménytelenül telt el, és a bíróság a mulasztóval szemben nem alkalmazta e törvény által lehetővé tett intézkedéseket,

c) a bíróság az adott eljárási cselekményt az annak elvégzésére elegendő észszerű időtartamon belül nem végezte el vagy annak elvégzéséről nem rendelkezett.

2. Az Alkotmánybírósághoz való fordulás joga, mint a bírósághoz való fordulás alapjog része

Az Alaptörvény hatálybalépésével az Alkotmánybíróság a korábbi jogkörein túlmenően az egyedi bírósági döntések alkotmányossági felülvizsgálatára is hatáskörrel rendelkezik²⁸. Ez a gyakorlatban álláspontom szerint egy újfajta jogorvoslati fórum megjelenését jelenti, habár az Alkotmánybíróság több határozatában is kifejezésre juttatta, hogy az alkotmányossági felülvizsgálat nem egyfajta negyedfokként funkcionál,²⁹ tekintettel arra, hogy a kúriai felülvizsgálattal az ügy jogági megítélése véget ér és az Alkotmánybíróság kizárólag a bírói döntés alkotmányosságát vizsgálja felül.

Az alkotmányjogi panasz jogintézménye alapvetően a német alapjogvédelmi rendszer mintájára került átültetésre a magyar jogrendbe.³⁰ Ez nem pusztán az alkotmányjogi panasz előterjesztésére vonatkozó eljárásjogi szabályok eltérő értelmezésében, hanem az alapjogoknak a jogági szinten történő hangsúlyosabbá válása kapcsán is megjelenik.

A német alapjogvédelmi rendszerben „az alkotmányjogi panasz a kezdeti (később tovább árnyalt) meghatározás szerint a polgár állammal szembeni jogvédelmének specifikus eszköze. Elviekben mindenki számára adott, akinek a közhatalom - az államot, mint egységet megtestesítő valamely közhatalmi szerv - abba a „szférájába” hatolt, amelyet az állammal szemben az alapjogok biztosítanak”.³¹

Az ágazati bíróság az ügy kapcsán előtte alapul fekvő jogszabályt az Alaptörvény rendelkezéseinek megfelelően kell, értelmeznie.³² Az Alaptörvénynek a bíróságok általi közvetlen alkalmazása, értelmezése kiemelten fontos helyzetbe hozza az Alkotmánybíróságot, különös tekintettel arra, hogy az Alkotmánybíróságnak kizárólagos joga van az Alaptörvény értelmezésére.

28 CSERVÁK Csaba: *Az alapjogi réteg érvényesülése és intézményrendszere*. Habilitációs tézisek. Budapest, KRE ÁJK, 2016, 6.

29 Alkotmánybírósági felülvizsgálat fő szabálya, hogy a rendes jogorvoslati jogosultságokat ki kell mérítenie a kérelmezőnek, illetve a sérelmezett bírói ítéletnek konkrét alapjogi jogsértést kell megvalósítania.

30 CSERVÁK Csaba: *Kormányzati és választási rendszer (avagy demokratikus hatalomgyakorlás komplex rendszere nemzetközi kitekintésben)*. PhD értekezés. Szeged, SZTE, 2010, 189. <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/880/> (2018. 12. 12.)

31 ARATÓ Balázs: *Alkotmányjogi panasz a német jogrendben, különös tekintettel a befogadhatóság kérdésére*. In: CSERVÁK Csaba (szerk.): *A be nem fogadott alkotmányjogi panaszok*. Budapest, 2019. Kézirat.

32 Alaptörvény 28. cikk.

Ahhoz, hogy a bíróságok a működésük során vizsgálhassák egy-egy ágazati törvény Alaptörvény konformitását, elengedhetetlenül szükséges az Alaptörvény normáinak egységes és széleskörű értelmezése.

Ez lényegében közvetett, másodlagos Alaptörvény-értelmezést jelent, amely értelmezés vonatkozásában ugyanakkor nem ad iránymutatást a hivatkozott cikk. Az értelmezés módszere az Alkotmánybíróságról szóló törvényből vezethető le.

Tekintettel arra, hogy az Alaptörvény értelmezése az Alkotmánybíróság jogköre és az egyes alapjogok tartalmának meghatározására az Alkotmánybíróság jogosult, a jogági bíróság jogértelmezése kizárólag a vonatkozó alkotmánybírósági határozatokon alapulhat, vagyis a bíróság nem kezdhet önállóan, autonóm Alaptörvény-értelmezésbe. Mindezek alapján a gyakorlati értelmezés minden bizonnyal az AB korábbi határozatai, állásfoglalásai és értelmezései alapján fog történni. Ennek okán az AB – ha csak ilyen szűk értelemben is – a mindennapi jogalkalmazás egységességéhez is hozzájárul,³³ hasonlóan a Kúria tevékenységéhez.³⁴ Mindebből az következik, hogy az ágazati bíróság a döntésének meghozatalakor egyfajta alkotmányossági tesztet kell, hogy lefolytasson.³⁵

Ez a közvetett jogértelmezés furcsa helyzetbe hozhatja az elsőfokú bíróságot. Optimális esetben a jogági alapjog-értelmezés összhangban van a vonatkozó alkotmánybírósági gyakorlattal, tekintettel arra, hogy az alapjogok tartalmának a meghatározása az Alkotmánybíróság feladata.³⁶

Amint az már említésre került, a valódi alkotmányjogi panasz bevezetése új helyzetet teremtett a Kúria és az Alkotmánybíróság viszonyában is. Amennyiben a Kúria egy jogszabály kapcsán az alsófokú bíróságokra nézve kötelező érvényű jogegységi határozatot hoz, úgy a szabályozás értelmezésénél az Alaptörvény 28. cikke értelmében figyelemmel kell lennie az Alaptörvény

33 Fontosnak tartanám az Alkotmánybíróság működése és a jogbiztonság garantálása szempontjából, hogy az AB ne mint kvázi semmítőszékként működjön, hanem egyfajta tanácsadó, konzultatív testületként. Ezzel egyrésztől garantálni lehetne az igazságszolgáltatásnak, mint hatalmi ágának a függetlenségét, másrészt pedig elő lehetne segíteni az egységes alapjog értelmezést.

34 RIMASZÉCSI János: *Az Alkotmánybíróság, mint hatalmi ág a XXI. században*. In: CSERVÁK Csaba - HORVÁTH Attila (szerk.): *Az adekvát alapjogvédelem*. Budapest, Porta Historica, 2017, 215-220.

35 RIMASZÉCSI János: *A hatalmi ágak megosztásának XXI. századi problematikája*. In: CSERVÁK Csaba - HORVÁTH Attila (szerk.): *Adekvát alapjogvédelem*. Budapest, Porta Historica, 2017, 209-214.

36 CSERVÁK (2016) i. m. 17.

rendelkezéseire is, vagyis a jogszabályt alkotmányos tartalommal tölti meg. Ha a Kúria egy elvi döntésben, vagy jogegységi határozatban értelmezi egy ágazati törvény rendelkezéseit az Alaptörvény rendelkezéseinek tükrében és a témához kapcsolódóan már korábban meghozásra került egy alkotmánybírói határozat, vagy alkotmányossági mérce, akkor ezen döntések a jogforrási hierarchián belül hogyan viszonyulnak egymáshoz, melyik van feljebb és az ágazati első fokú bíróságnak a döntését melyik határozat elvi tartalmára kellene alapítania?³⁷

Ugyanakkor abban az esetben, ha a Kúria jogegységi döntése – amely lényegében egy jogszabálynak a kötelező érvényű értelmezése – eltér egy vonatkozó alkotmánybírói határozattól, úgy az alsóbb fokú bíróság jogalkalmazási bizonytalansággal találkozhatja szemben magát.

Nem egyértelmű ugyanis, hogy egy ilyen helyzetben melyik értelmezést kell követnie a bíróságnak. Amennyiben ugyanis a jogegységi döntést hagyja figyelmen kívül a bíróság, az abszolút hatályon kívül helyezési okot jelent, amennyiben viszont az alkotmánybírói határozatot negligálja, úgy az Alkotmánybírói határozat semmisítheti meg a határozatát egy esetleges alkotmányjogi panasz következményeképp. Nem számolva jelen helyzetben azzal az esettel, hogyha a jogegységi döntés Alaptörvény-ellenességét a bíróság az eljárás folyamán észleli, mert akkor megvan a lehetősége arra, hogy az eljárás felfüggesztése mellett a jogegységi döntés megsemmisítésének érdekében bírói kezdeményezést terjesszen elő az Alkotmánybírói határozaton. Ugyanakkor megállapítható, hogy a jelen – hiányosan szabályozott – helyzet egyaránt magában foglalja a negatív és pozitív hatásköri összeütközések lehetőségét is.

A gyakorlat azt mutatja, hogy az alkotmánybírói felülvizsgálat lehetőségével az alkotmánybírói határozatok a kúriai döntések felé kerülhetnek, ez azonban sértené az Alaptörvénynek azon rendelkezését, miszerint a Kúria őrökdi az országos jogegység felett³⁸. Az Alaptörvény-értelmezés az alkotmányozó hatalomhoz, az eseti bírói döntések az igazságszolgáltató hatalomhoz, a negatív jogalkotás³⁹ pedig a törvényhozó hatalmi ág felé tolja el az Alkotmánybírói határozatot.

Ebben az értelemben tehát az alkotmánybírói felülvizsgálat mégis egyfajta negyedfokként értelmezhető, hiszen az ágazati bírói döntések

37 RIMASZÉCSI János: *Az Alkotmánybírói határozat, mint hatalmi ág a jogági alapjogvédelem rendszerében*. In: CSERVÁK Csaba - HORVÁTH Attila (szerk.): *Adekvát alapjogvédelem*. Budapest, Porta Historica, 2017, 221-230.

38 Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdés.

39 Alaptörvény 24. cikk (3) bekezdés.

alaptörvény konformitását felülvizsgálja. Ez ráadásul egy kúriai döntés kapcsán a rendkívüli jogorvoslat rendkívüli jogorvoslatának tekinthető.

Az Alkotmánybírósághoz fordulás joga más államok alkotmányos berendezkedésében is megjelenik. Cipruson a Legfelsőbb Alkotmánybíróság kizárólagos hatáskörrel rendelkezik a végrehajtó vagy közigazgatási hatáskörrel felruházott szervek, hatóságok vagy személyek alkotmányellenes határozatai és más cselekményei miatt beadott panaszok tárgyában.

Ilyen esetben a Legfelsőbb Alkotmánybírósághoz fordulhat az, akinek a törvényes érdekét a határozat vagy más cselekmény visszafordíthatatlanul és közvetlenül sértette, akár magánszemélyként, akár valamelyik közösség tagjaként. A Legfelsőbb Alkotmánybírósághoz fordulás joga a határozat kihirdetésétől, más cselekmény esetén, ha kihirdetés nem történt, a tudomásszerzéstől számított hetvenöt napon belül gyakorolható.⁴⁰

Fentiekből levonható az a következtetés, hogy az Alaptörvénynek az Alkotmánybíróság jogköreit bővítő rendelkezései közvetett módon a bírósághoz fordulás alapjogra is hatással vannak, ugyanis olyan igazságszolgáltatási tevékenységhez köthető tevékenység jelent meg az Alkotmánybíróság mindennapi gyakorlatában, amely hatással van a jogági bíróságok mindennapi gyakorlatára is.

3. Összegzés

A tanulmány célja annak bemutatása, hogy a bírósághoz fordulás alkotmányos alapjog teljes körű érvényesülése milyen alkotmányos és jogági követelmények egyidejű teljesülése mellett biztosított. Az Alaptörvényben meghatározott fogalom elemzése után levonható az a következtetés, hogy a bírósághoz fordulás joga egy olyan alkotmányos anyajog, amely magában foglalja a jogági jogoknak és kötelezettségeknek a törvény által felállított, független és pártatlan bíróságok általi elismerését és megkövetelését, amely bíróság egy tisztességes eljárás keretében, vagyis a fegyverek egyenlőségének elve alapján nyilvános tárgyaláson és ésszerű határidőn belül hozza meg határozatát. Bármelyik alkotmányos követelmény megghiúsulása közvetett módon a bírósághoz fordulás alkotmányos alapjogának sérelmét jelenti, mivel a jogérvényesítés végső soron nem történik meg maradéktalanul.

A hivatkozott alkotmánybírósági határozatokból látható, hogy a 2012 előtti

40 CSERVÁK Csaba: *Az alapjogokat érvényesítő intézményrendszer*. Budapest, Lícium-Art Kiadó, 2018, 270.

és azt követő alapjogi gyakorlatban nincs különbség a bírósághoz fordulás alapjog tartalmának a megítélésében, így a korábban meghozott határozatokat továbbra is figyelembe kell vennie a jogági bíróságoknak.

A jogági eljárásjogi törvények vonatkozásában kiemelendő és üdvözlendő, hogy mind a Kp., mind pedig az új Pp. esetében bővült és konkretizálódott az igényérvényesítési lehetőségek köre. Míg a Kp. lehetővé teszi, hogy a jogkereső állampolgár szélesebb körben citálja bíróság elé az államot, addig az új Pp. a professzionális pervitelt elhatárolja a jogi képviselő nélkül eljáró felekre vonatkozó eljárásjogi szabályoktól, elősegítve ezzel a jogban járatlan laikus felek személyesen történő jogérvényesítési lehetőségeit is.

A jogi képviselő nélkül eljáró felekre irányadó papír alapú nyomtatványok bevezetése alapvetően üdvözlendő, azonban figyelemmel a nyomtatványok terjedelmére és bonyolultságára, indokolt lenne őket rövidíteni és több pertárgytípusra is konkretizálni. Ez a hiánypótlási felhívások csökkentésén keresztül, hozzájárulhatna a pergazdaságosság és perkoncentráció elveinek még magasabb szinten történő érvényesüléséhez.

Az Alkotmánybíróság jogköreiben megjelenő igazságszolgáltatási tevékenység az igazságszolgáltató hatalmi ág felé tolja el az Alkotmánybíróságot, ezért a bírósághoz fordulás jogának értelmezésekor figyelemmel kell lenni az alapjogi jogérvényesítés lehetőségeire is. Ez az újfajta helyzet a gyakorlatban azt jelenti, hogy a bírósághoz fordulás joga egyúttal az Alkotmánybírósághoz fordulás jogát is jelenti, amely alátámasztja azon álláspontokat⁴¹, miszerint az Alkotmánybíróság is bíróság.

További kutatások tárgyát jelentheti, hogy amennyiben az Alkotmánybíróságot bíróságnak tekintjük, akkor az Alaptörvényben meghatározott, a bírósághoz fordulás jogára vonatkozó követelmények miképp illeszthetők az alkotmányjogi panaszokhoz kapcsolódó eljárásokra.

41 Lásd: VARGA Zs. András: *Eszményből bálvány - a joguralom dogmatikája*. Budapest, Századvég Kiadó, 2015.

